

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджуються поняття та проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства за допомогою її фінансової функціональної складової в умовах нестабільної економіки. Проаналізовано використання таких понять, як «турбулентність», «нормальна економіка» та «економіка нової нормальності» в рамках забезпечення економічної безпеки підприємства.

This article investigates the concept and problems of economic security through its financial functional component in an unstable economy. Analyzed using concepts such as: "turbulence", "normal economy" and "new economy normality" within the framework of economic security.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека, турбулентність, нормальна економіка, економіка нової нормальності.

Вступ. За ринкових умов господарювання важливого значення набуває економічна безпека всіх суб'єктів підприємницької діяльності. Основними проблемами захисту економічної безпеки підприємства є визначення реальних і потенційних загроз, їхня класифікація, визначення терміна «економічна безпека» та іншого інструментарію економічної безпеки. Важливою проблемою є розробка принципів побудови системи захисту від економічних загроз як основи системи економічної безпеки підприємства.

Мета дослідження полягає в аналітичному розгляді ролі фінансової складової в забезпеченні економічної безпеки підприємства та визначенні її як основного інструменту, який має використовуватися кожним вітчизняним підприємством в умовах мінливого та непередбачуваного розвитку економіки.

Аналіз літературних джерел. В умовах невизначеності зовнішнього середовища однією з найважливіших проблем підприємницької діяльності є забезпечення економічної безпеки підприємства. Даному питанню присвячені наукові праці та дослідження багатьох вчених, таких як О.І. Барановський, І.О. Бланк, О.І. Захаров, П.Я. Пригунов, В.С. Сідак, М.І. Камлик, В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк, С.М. Шкарлет, Г.В. Козаченко, Н.В. Куркін.

Постановка завдання. У ринковій економіці незалежні, самостійні виробники товарів і послуг не зможуть успішно діяти на ринку, не забезпечивши економічну безпеку своїх підприємств. Протягом останнього п'ятиріччя на більшості підприємств України відбувалися позитивні кількісні зміни, досягнуті завдяки переважно екстенсивним чинникам розвитку. Однак, зараз ці чинники вже вичерпали свої можливості впливу і не забезпечують прибутковості підприємствам. Сучасний ринок постійно змінюється. Швидкість змін така велика, що саме пристосування до них стає суттєвою перевагою підприємств у конкурентній боротьбі. В цих умовах підприємства, які прагнуть зміцнити свої конкурентні позиції, повинні орієнтуватися на нові підходи, принципи і методи організації та ведення бізнес-процесів, засновані на удосконаленні саме внутрішнього механізму управління стійким функціонуванням підприємств. Головним компонентом такої організації є економічна безпека.

Результати дослідження. Економічна безпека суб'єктів господарювання є найважливішою складовою економічної безпеки держави, а також вона багато в чому залежить від економічної політики (включаючи податкову) держави, від її правового захисту підприємництва та від ринкових відносин з партнерами, які в трансформаційній економіці ще далекі від цивілізованих (партнерських).

Формування уявлення про економічну безпеку підприємства пройшло довгий шлях розвитку та існують різні тлумачення поняття економічної безпеки підприємства – від «захисту проти корисливих злочинів», «стану захищеності від внутрішніх та зовнішніх загроз» до «стану ефективного використання корпоративних ресурсів».

В рамках підходу до економічної безпеки підприємства як стану, обумовленому впливом зовнішнього середовища, особливої уваги заслуговує так званий ресурсно-функціональний підхід. Автори цього підходу економічну безпеку підприємства розглядають як "стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства в теперішній час і в майбутньому". В ресурсно-функціональному підході як основні напрямки економічної безпеки підприємства розрізняють сім функціональних складових.

Ретельне вивчення сутності ресурсно-функціонального підходу до розуміння економічної безпеки підприємства дозволяє відзначити його основну перевагу – всеосяжний, комплексний характер, оскільки в рамках цього підходу досліджуються найважливіші фактори, що впливають на стан функціональної складової економічної безпеки підприємства, вивчаються основні процеси, що впливають на її забезпечення, проводиться аналіз розподілу й використання ресурсів підприємства, розглядаються економічні індикатори, які відбивають рівень забезпечення функціональної складової економічної безпеки підприємства, і розробляються заходи щодо забезпечення максимально високого рівня функціональної складової економічної безпеки підприємства.

Однак ця перевага ресурсно-функціонального підходу одночасно є і його ж недоліком, оскільки економічна безпека розглядається дуже широко – і в аспекті адаптації до впливу зовнішнього середовища, і в аспекті ресурсної забезпеченості підприємства, і в аспекті якості реалізації функцій управління, таких як планування, облік і аналіз і т.д. При такому широкому підході губиться саме бачення економічної безпеки й, по суті, вона ототожнюється із самою діяльністю підприємства і її ефективністю. Такий висновок підтверджує дане Е. Олейніковим визначення економічної безпеки підприємства – «стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів».

Для подальшого дослідження найбільш адекватним виявляється саме ресурсно-функціональний підхід незважаючи на його недолік. При дослідженні об'єкта та вирішенні поставлених завдань дія цього недоліку не є важливою, так як предметом дослідження обрана лише одна складова економічної безпеки – фінансова. В подальшому будемо використовувати підхід до економічної безпеки підприємства, який можна назвати вузькофункціональним. Мова йде про розгляд економічної безпеки підприємства з позиції окремого аспекту його діяльності. Розповсюджена думка, що найважливішим напрямком формування системи економічної безпеки, у тому числі й підприємств, є створення діючої системи забезпечення фінансової безпеки.

Безумовно, розробка вузькофункціональних напрямків забезпечення економічної безпеки підприємства необхідна, тому що дозволяє провести всебічні й глибокі дослідження обраного аспекту діяльності підприємства і показати конкретні шляхи й способи забезпечення економічної безпеки підприємства в тій або іншій сфері його діяльності. Всім вузькофункціональним підходам властивий один, але, як представляється, дуже серйозний недолік. Автори цих підходів найчастіше виходять із різного розуміння економічної безпеки підприємства. У цьому випадку спроби якимось чином об'єднати вузькофункціональні напрямки забезпечення економічної безпеки підприємства заздалегідь приречені на невдачу. Відсутність єдиного розуміння економічної безпеки підприємства може значно знизити результативність вузькофункціонального підходу, тобто просто знецінити її, хоча такий підхід у цілому ряді випадків може принести відчутну користь [1, с. 71-74].

Дамо власне визначення терміна економічної безпеки підприємства з точки зору вузькофункціонального підходу, так як саме він лежить в основі даного дослідження. Отже, економічна безпека підприємства – це стабільне та ефективне фінансово-економічне функціонування підприємства, яке досягається за допомогою дієвої системи забезпечення фінансової безпеки. В даному випадку ми відокремили фінансову складову як основний інструмент досягнення економічної безпеки підприємства в умовах нестабільного розвитку економіки.

Управління забезпеченням фінансової безпеки органічно входить в загальну систему управління безпекою підприємства, являючи найважливішу його функціональну підсистему, яка забезпечує реалізацію управлінських рішень переважно в фінансовій сфері його діяльності.

В загальному складі елементів економічної безпеки фінансова компонента виступає в ролі базового значення рівня і структури фінансового потенціалу підприємства в забезпеченні цілей його економічного розвитку. Дана роль фінансової компоненти визначається наступними основними положеннями:

- фінансова діяльність здійснює основну форму ресурсного забезпечення реалізації економічної стратегії підприємства;
- операції, пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства, носять стабільний характер, тобто здійснюються постійно;
- фінансова діяльність грає велику роль в забезпеченні стабілізації економічного розвитку підприємства в цілому;
- ризики, які пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства (фінансові ризики) за своїми негативними наслідками відносяться до категорії найбільш небезпечних.

Вважаючи на вирішальну роль фінансової безпеки у забезпеченні економічної безпеки підприємства поняття «фінансова безпека» має право на самостійне існування і дослідження як окремої економічної категорії.

Поняття «фінансова безпека» як самостійний об'єкт управління відносно нове, введене у науковий обіг тільки в останньому десятиріччі. Воно комплексно і достатньо детально розглядається сучасними дослідниками на макрорівні в системі більш загальних категорій – «національній безпеці» або «економічній безпеці країни». На рівні господарчих суб'єктів комплексне дослідження суті поняття «фінансова безпека» як самостійного об'єкту управління в сучасній літературі відображення ще не отримало та ідентифікується звичайно лише як один з елементів економічної безпеки.

З усіх розглянутих визначень фінансової безпеки підприємства необхідно виділити та взяти в основу дослідження визначення професора І.О. Бланка, який стверджує: «Фінансова безпека підприємства являє собою кількісно і якісно детермінований рівень його фінансового стану, який забезпечує стабільний захист його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних та потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого росту в нинішньому і перспективному періоді». Він розглядає фінансову безпеку підприємства як основну складову економічної

безпеки, тобто підтримує вузькофункціональний підхід, який лежить в основі даного дослідження [2, с.157 - 158].

В умовах фінансової кризи, яка характеризується великим коливанням факторів зовнішнього середовища підприємства, загрозами його фінансових інтересів з боку окремих суб'єктів господарювання, високим рівнем фінансових ризиків, одним з актуальних напрямів управлінської діяльності підприємства є забезпечення його фінансової стійкості. В умовах фінансової кризи діяльність підприємства представляє собою комплекс взаємопов'язаних господарських процесів, які залежать від багато чисельних і різноманітних факторів. Значною мірою на стійкість функціонування підприємства впливають зовнішні фактори, так як їх зміна майже або повністю не залежить від підприємства.

Таким чином, підприємствам необхідно впровадити ефективне управління забезпеченням фінансової безпеки, головною метою якої є досягнення та підтримання стійкого функціонування підприємства в поточному та довгостроковому періодах.

Однак, в умовах нестабільного розвитку світової та національної економіки підприємства повинні досягти нового рівня управління фінансовою безпекою з урахуванням постійно дестабілізуючих факторів.

Ф. Котлер в праці «Хаотика: управління та маркетинг в епоху турбулентності» розглядає таке поняття як «турбулентність». Передусім, турбулентність визначається як непередбачувані та швидкі зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищах підприємства, які впливають на його діяльність. Світ стає дедалі більш взаємопов'язаним, взаємозалежним, і його «глобалізація» прискорюється. Сьогодні всі народи, усі уряди та всі підприємства в світі взаємопов'язані на певному рівні, і вплив турбулентності на одного з них будуть певним чином відчувати інші в глобально пов'язаному середовищі.

Також він ввів поняття «нормальна економіка» та «економіка нової нормальності». Нинішня економіка з її посиленою турбулентністю помітно інакша. Сьогодні та в найближчому майбутньому економіка нової нормальності – це більше, ніж просто послідовність бізнес-циклів зростання та спаду, які зрештою призвели б до певної передбачуваності на макрорівні. Тепер можна очікувати більше великих потрясінь та багато болісних падінь, які зумовлять підвищені рівні сукупних ризиків та невизначеності для підприємств як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівнях. На додаток до щоденних проблем діяльності на постійно конкуруючій арені та звичайних бізнес-циклів «лідери бізнесу» мають розпізнавати потік великих та малих перешкод, які ускладнюють бізнес-планування.

Сучасний світ зростаючих взаємопов'язаності та взаємозалежності означає більше ризиків для кожного підприємства. Критичні фактори, які підвищують ризики: технічний прогрес та інформаційна революція; руйнівні зростання та інновації; «швидке зростання інших»; гіперконкуренція; державні інвестиційні фонди; довкілля; підвищення компетентності покупців і партнерів.

Ф. Котлер відзначає: «Кінцева мета всіх лідерів бізнесу – створити конкурентну, енергійну, зростаючу та прибуткову компанію. Коли компанія розвивається через дію хаотика, мета – досягнення компанією рівня стабільності. Щоб зробити це, компанія повинна використовувати можливості, створені хаосом, які видно в переломні точки хаосу, та вжити потрібних захисних заходів, щоб максимально зменшити будь-яку можливу шкоду через слабкі місця компанії» [3, с. 28-33].

Підтримка стійкого стану підприємства вимагає розширення адаптаційних процесів. Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко вважають, що при великій різноманітності і динамічності виробничо-господарської діяльності адаптивність системи до різних змін чинників зовнішнього середовища стає одним з основних критеріїв підтримки стійкого безпечного стану.

В процесі адаптації система може по-різному взаємодіяти із зовнішнім середовищем. По цьому параметру А. В. Дагабян і И. В. Кононенко пропонують всі гомеостатичні системи розділяти на дві групи системи:

- ті, у яких в процесі адаптації змінюються тільки внутрішні параметри, а початкова структура не може бути піддана змінам (системи з жорсткою структурою);

- ті, які здатні в процесі адаптації змінювати не тільки параметри, але і структуру (гнучкі системи).

Таким чином, стійкість і адаптивність є протилежним видом реакції підприємства на виникнення різного виду погроз, причому властивість адаптивності властива протидії тільки зовнішнім погрозам. Стійкість же характеризує загальну здатність повертатися в деякий стабільний стан або режим після порушення останнього [4, с. 159-160].

Висновки. В сучасних умовах економічної кризи, характерною ознакою якої є високий рівень невизначеності зовнішнього середовища функціонування суб'єктів господарювання всі підприємства, незалежно від форм власності, повинні вміти виживати у жорстоких умовах конкурентної боротьби та криміналізації суспільства, пристосовуватись до динамічних змін в економіці, політиці, суспільстві у цілому. Зазначені умови сприяють зародженню багатьох непередбачуваних небезпек, реальних та потенційних загроз, ще молодому підприємництву України. За цих умов перед власниками, керівниками та підприємцями стоїть проблема забезпечення їх економічної безпеки, стабільної й прибуткової виробничо-господарської діяльності, яка набуває надзвичайної актуальності. Особливо гостро ці проблеми постають у ситуаціях, пов'язаних з постійним підприємницьким ризиком, відтоком конфіденційної інформації, недобросовісною конкуренцією, свавіллям корумпованих чиновників, різних форм впливу з боку злочинних

угруповань, а також законодавчою невизначеністю діяльності суб'єктів економічної безпеки.

Таким чином, сучасним вітчизняним підприємствам потрібна нова концепція забезпечення стійкого розвитку та одночасної адаптації до нестабільних умов зовнішнього середовища для ефективної роботи всупереч мінливій та непередбачуваній турбулентності. На наш погляд, це можливе завдяки об'єднанню двох концепцій – концепції стійкого та адаптивного розвитку підприємства.

Література

1. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : [монографія] / Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
2. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / Бланк И. А. – К. : Ника-центр, Эльг, 2004. – 784 с.
3. Котлер Ф. Хаотика: управління та маркетинг в епоху турбулентності / Ф. Котлер, Дж. А. Касліоне; [пер. з англ. / під ред. Т. В. Співаковської, С. В. Співаковського]. – К. : Хімджест, ПЛАСКЕ. – 2009. – 208 с.
4. Куркин Н. В. Управление экономической безопасностью развития предприятия : [монографія] / Куркин Н. В. – Д. : АРТ-ПРЕСС, 2004. – 452 с.

Надійшла 07.09.2010

УДК 658. 29

К. В. ВОЛКОВА

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова

ВЛИЯНИЕ НЕФОРМАЛИЗОВАННЫХ ЗНАНИЙ НА ЭФФЕКТИВНОСТЬ РАБОТЫ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статті розглядається роль неформалізованих знань в роботі сучасного підприємства. Обґрунтовується актуальність використання даного підходу в процесі вирішення проблем підвищення рівня ефективності роботи компанії. Аналізуються загальні переваги та недоліки управлінського підходу, орієнтованого на неформалізовані знання, робляться висновки щодо доцільності його застосування.

The article analyzes the role of the tacit knowledge in contemporary organization. It grounds the rationality and urgency of use of the given approach in the process of efficiency level increase. The main merits and demerits of the tacit approach are analyzed, based on which the conclusions are made regarding the usability and efficiency of tacit knowledge management.

Ключові слова: ефективність роботи підприємства, управлінський підхід, неформалізовані знання.

Современный этап развития экономики характеризуется постепенным насыщением мировых рынков, повышением конкуренции и, как следствие, сменой приоритетов в структуре экономических ресурсов. В виду неспособности классических факторов производства обеспечить стабильно высокий уровень конкурентоспособности продукции, ей на смену приходит интеллектуальная конкурентоспособность, при которой ведущим экономическим ресурсом становится сотрудник как носитель знаний и потенциальный создатель уникальных конкурентных преимуществ. В этом контексте значительно повышается роль производства знаний в организации, становясь залогом ее устойчивого функционирования и развития.

Однако сложность заключается в том, что знания сами по себе являются крайне специфическим ресурсом – на сегодняшний день к ним малоприменимы обычные управленческие критерии, они плохо измеримы (как качественно, так и количественно), трудно идентифицируемы, а сам процесс экстернализации знаний сопряжен с многочисленными трудностями как технического, так и психологического характера. При этом именно экстернализация играет ключевую роль в процессе создания новых знаний и увеличения интеллектуального капитала предприятия. Процесс создания новых знаний на сегодняшний день относится к разряду слабо изученных, при этом актуальность изучения данного вопроса стремительно возрастает.

Пристальное внимание к изучению знания как экономической категории возникло в процессе развития теории информационного общества (вторая половина XX века), исследованию и разработке которой посвящены научные труды П. Дракера, Э. Тоффлера, Дж. Брайан Куинна, Р. Рича, Д. Белла, Дж. Гелбрейта, Дж. Мартина, М. Полани, Ф. Фукиямы, Й. Шумпетера, Л. Эдвинсона, М. Мэлоуна, Ю. Хабермаса, Н. Лумана, М. Маклюэна, М. Кастельса и многих других. Обосновывая повышение значимости знания, Э. Тоффлер предсказывает скорую замену всех материальных ресурсов знаниями, а Дж. Б. Куинн утверждает, что в ближайшей перспективе стоимость продуктов и услуг будет определяться возможностью развития нематериальных активов, основанных на знании.

Среди отечественных исследователей, проявивших интерес к данной проблеме, необходимо назвать, в первую очередь, В.М. Глушкова, Н.Н. Моисеева, А.И. Ракитова, А.В. Соколова, А.Д. Урсула, С.А.